

Op een wandelgang door Leyhof

In 1996 werd begonnen met de bouw van wat in dubbele betekenis de laatste wijk van Leiderdorp moest worden. Leyhof is niet alleen het meest recent gebouwd, maar ook de wijk die Leiderdorp als groeigemeente completeert. De vraag die er lag was duidelijk: er moesten 900 woningen komen, bij voorkeur gemiddelde, goed in de markt liggende woonhuizen. Maar er was ook een andere ingang denkbaar. Leyhof kon ook een woonwijk worden met een meer uitgesproken karakter, met andere woorden een neutrale wijk, verrijkt met enkele bijzondere, beeldbepalende projecten.

Voor deze laatste visie is gekozen. In het bestemmingsplan werd een aantal specifieke onderdelen opgenomen dat de gebieden met een minder uitgesproken karakter een 'krachtiger uitstraling' moest geven. Om de wijk ook in de toekomst een bijzonder aanzien te geven, werden hoge eisen gesteld aan de architectuur. Verschillende architecten werden uitgenodigd om aan het realiseringsplan invulling te geven.

In de eerste plannen al werd Leyhof omschreven als een nederzetting met in het centrum een Burg, met daar binnenin een Arena. De Burg werd buitenom 'versterkt' met een vierkante muur van woningen, het Kwadrant, dat met vier Poorten in iedere windrichting toegang tot de wijk verschaft. Met dit wijkconcept in het achterhoofd werden de straten genaamd: Torenwacht, Poortwacht, Schildwacht, Burchtplein.

Maar de plannen gingen verder. Van de noord-oostpunt tot aan de Dwarswetering in de zuidwestelijke hoek van de wijk moest een slingerende rij eengezinswoningen komen, die de Meander werd genoemd, naar de rivier die zich door Klein-Azië kronkelt. Sluitpost van de wijk zouden drie bijzondere buitenprojecten, de Buitens, worden, woningen gebouwd in een cirkel, een ovaal en een vierkant. Wonen op stand; dat moest kunnen in Leyhof. Wonen op alle stand. En dat maakt Leyhof uniek en zo bijzonder.

Reeds in die eerste plannen werd de bebouwing in Leyhof opgesierd met enkele kunstwerken op herkenbare plaatsen in de wijk.

Waar ligt de grens? Waar gaat de architectuur over in kunst, waar completeert een kunstwerk de vakkunst van het bouwen? Is het de uniciteit die de kunst bepaalt of is het het ontwerp dat de naam kunst verdient? Voor de kunstwerken in Leyhof geldt beide. Ze maken onderdeel uit van het concept van de woonwijk die ooit een stuk grasland midden in de Boterhuispolder was, maar ze zijn tegelijkertijd herkenningpunten, bakens in de moderne nederzetting, waar tijd en plaats samen een spel spelen. Ze markeren de overgang van stad naar land, van wat er verbouwd werd naar wat er gebouwd is, van wat er graasde naar wat er raast, maar ook van wat tijdloos leek en oneindig uitgestrekt, naar wat verbonden is met en gebonden aan tijd. En ruimte. Tijd en ruimte. Ruimte in de tijd.

De Wandeling

De Poorten

In de plannen van Leyhof staat alles in het teken van richting. Binnen versus buiten, de 4 windrichtingen, in –en uitgangen, aarde, water, lucht en vuur. Het is tekenend voor een wijk die zich voor de voorzieningen en toegankelijkheid aanschurkt tegen de stedelijk bebouwde kom / bebouwing van 'groot Leiderdorp', maar die zich voor het woongenot aanvleit tegen de

weidse velden en rustieke waters van het Groene Hart. Leyhof is als een nederzetting - ommuurd en omwaterd-. Daarbinnen zijn vier Poorten de belangrijkste richtingaanwijzers.

De eerste poort is waar de wandeling begint.

Vanuit de wijk Buitenhof komt u over de Bruggemanbrug Leyhof binnen. Deze brug is vernoemd naar burgemeester Bruggeman, die Leiderdorp van 1985 tot 1993 bestuurde. Recht voor u ligt de rode bakstenen Burcht, en aan uw rechterhand het door architectenbureau MIN2, Maarten en Jetty Min, ontworpen Poortgebouw. Het grootste gebouw van Leyhof herbergt behalve een aantal maisonnettes op de begane grond een kinderdagverblijf. In de toelichting op het ontwerp schrijft MIN2 Het Poortgebouw is een gebouwencomplex met een verhaal. Het gebouwdeel waar het kinderdagverblijf gehuisvest wordt, is ontworpen als een grote zonnwijzer met lichthappers die zoveel mogelijk gebruik maken van de lichtinval. De gebouwdelen daaromheen zijn bewakers: aan de waterkant de bewakers van het landschap, geïnspireerd op de vier windstreken, in verschillende kleuren. Aan de stadskant de binnenring, als bewakers van stijlvastheid in de architectuur, aansluitend op de bouwwijze van de ring. Twee gebouwdelen completeren dit geheel: allereerst een losstaand gebouw op de hoek van de wijk. Dit is ontworpen als een windroos. Het gebouw rondlopend verschieft het van kleur. Het Poortgebouw is niet gebouwd rond functionaliteit alleen. Het biedt onderdak aan een visie en draagt die langs alle kanten uit. Als u deze wandelroute afsluit, loopt u dan even rond het gebouw en zie hoe het werkt.

Het Landhuis (Dijkwacht, Dwarsweteringzijde)

Vanaf de Buitenhoflaan ziet u links over de brug over de Dwarswetering een reeks eigenzinnige, statige landhuizen staan. Van deze zijde bezien komen de huizen het best tot hun recht. Om ze ook aan de voorzijde te kunnen bekijken, slaat u meteen na de Bruggemanbrug links de Dijkwacht in. Met hun torenkamer, koperen dak en exclusieve ligging aan het water zijn deze door Feekes Architecten b.v. uit Den Haag ontworpen huizen zeker de meest tot de verbeelding sprekende van Leyhof.

Meander (Margaretha van Oostenrijklaan / Maria van Hongarijelaan / Elisabeth van Engelandlaan, Jacoba van Beierenlaan)

U gaat rechts de Margaretha van Oostenrijklaan in.

In het realiseringsplan loopt de Meander van eengezinswoningen van de oostelijke punt aan de Leysloot tot de meest westelijke punt van het gebied aan de Dwarswetering; daar waar u nu loopt. Hier deelt de Jacoba van Beierenlaan zich op in een 'delta' van drie straten: de M. v Oostenrijk- M. v Hongarije- E. v Engelandlaan. Deze straten zijn in het licht van de emancipatienota van 1989 vernoemd naar adellijke Hollandse vrouwen. Omdat de wijk qua vormgeving middeleeuws aandoet, is gekozen voor gravinnen, een hertogin en een landvoogdes uit de vijftiende en zestiende eeuw. De namen met het achtervoegsel wacht verwijzen natuurlijk ook naar de vormgeving van de wijk, die als een burcht, een middeleeuwse nederzetting is gebouwd.

Aan het eind van de Margaretha van Oostenrijklaan gaat u links de Schildwacht op richting N445. U laat de drukke moderne huizenbouw (de verticaliteit) achter u en rijdt de landelijke horizon tegemoet.

Blaarkop en Lakenvelder (rotonde Schildwacht-N445)

De Schildwacht en de N445 komen samen op de rotonde waaraan kunstenaar Joris Baudoin een heel eigen gezicht heeft gegeven. Over de totstandkoming van zijn Blaarkop en Lakenvelder schrijft hij: De gemeente Leiderdorp kwam bij mij voor een beeld op de rotonde Leyhof. Ze kenden mijn koeien bij Eemnes en wilden ook graag koeien op de rotonde. Ik maak niet twee keer een zelfde beeld en ben dus aan het schetsen gegaan. Na wat onderzoek kwam ik op een beeld van een boer op een tractor met twee koeien die oorspronkelijk in het Westland voorkwamen: Lakenvelders. Een sfeerbeeld van het landelijke leven: een ouderwetse tractor met melkbussen achterop, de boer komt net aanrijden, of heeft hij net gemolken en gaat hij weer? Het beeld staat op de overgang van bebouwd terrein naar weidegebied. De koeien, al eeuwen gedomesticeerd, staan symbool voor de al eeuwen durende invloed van de mens op het Nederlandse landschap; de tractor als indicatie voor de snelle veranderingen van de laatste eeuw.

Toen ik een maand bezig was en er al een Lakenvelder klaar stond in het atelier, ontving ik een brief van de zoon van wethouder Roest, die dierenarts is in mijn woonplaats Zaltbommel. In de brief stond dat het idee van de Lakenvelders niet helemaal zou kloppen, want er kwamen vroeger ook, misschien wel meer, Groninger Blaarkoppen in de omgeving Leiderdorp voor. Bovendien, zo schreef hij, zijn Blaarkoppen meer specifiek melkkoeien dan Lakenvelders. Ik belde hem op en we spraken af dat hij langs zou komen om erover te praten. Terwijl ik zat te wachten voor mijn atelier liep er een schilder langs, die een steelse blik naar binnen wierp en vroeg of ik op materiaal wachtte. Nee, antwoordde ik, wijzend op de Lakenvelder, ik wacht op de dierenarts, want die koe is niet goed. Uiteindelijk bleek de compromis; een Lakenvelder én een Blaarkop de kleurrijkste compositie op te leveren.

De Donjon (sloot Schildwacht)

Aan de overkant van de weg ziet u als een sokkel een eilandje uit het water oprijzen met daar midden op de 'vuurtoren' Donjon. De toren met het opschrift water, aarde, vuur, lucht fungeert als wachter en baken. Kunstenaar Nicolas Dings, die de toren ontwierp, legt uit hoe en waarom hij tot de constructie/het idee van een toren is gekomen:

Omdat Leyhof een woonwijk is die qua architectuur refereert aan een middeleeuwse stad met een arena en een burcht is voor de kunsttoepassing langs de N 445 gekozen voor een toren. De Donjon is vanaf de woonwijk gezien links van de rotonde gesitueerd op een stukje land omgeven door water. De toren markeert het gebied tussen bebouwing en polder en is ook vanaf enige afstand duidelijk zichtbaar.

Van binnenuit wordt de toren verlicht (vuur) waardoor hij ook als het donker is dienst doet als baken. Hij is gebouwd op een eiland (water en land) en gemaakt van geperforeerd en verzinkt staal. Binnenin de toren bevindt zich een rode spiraal van plaatstaal. Op de top van de toren staat een eveneens rood weerhuisje met daarop een windvaan in de vorm van een engeltje en een propeller (lucht).

Functionaliteit, symboliek, esthetiek en de architectuur van Leyhof vormen in de Donjon een eenheid. De toren markeert de entree van de woonwijk vanuit de Boterhuispolder.

Omdat u de rotonde te voet niet rond mag, gaat u dezelfde weg een stukje terug tot aan de Jacoba van Beierenlaan. Deze gaat u links in.

Als u het Buiten aan de kop van de Dijkwacht wilt bekijken, gaat u links het pad in dat daarheen leidt.

Buitens (kop Brandwacht, Dijkwacht, Brugwacht)

Aad de Graaf ontwierp de Buitens; een ovaal en cirkel van gezinswoningen en een vierkant appartementencomplex gelegen in de kop van Leyhof. De woningen, die met de auto alleen via de Dijkwacht (ovaal), Brandwacht (vierkant) of Brugwacht (cirkel) te bereiken zijn, laten zien dat intiem wonen ook binnen een stedelijke woonwijk goed mogelijk is. De tuinen en steigers aan brede sloten en het uitzicht op de nieuwe woonwijk of de weidse polder voorbij de N445 en de N446, maken het bijzonder om te wonen op deze schiereilanden van Leyhof.

U loopt via hetzelfde pad terug naar de Jacoba van Beierenlaan en vervolgt daar uw weg. Gaat u op de kruising weer links, dan loopt u het Brandwacht-schiereiland (het vierkante appartementencomplex) op, dat u opnieuw alleen langs dezelfde weg weer af kunt. Loopt u de Jacoba van Beierenlaan tot het einde af, dan kunt u links de Brugwacht op naar het laatste buiten, de cirkel. Gaat u rechts de Brugwacht op, dan ziet u links, parallel aan de Leysloot, de nostalgische rieten daken van 30 luxe villa's.

30 Luxe villa's (Brugwacht langs de Leysloot)

Grenzend aan de Bloemerd en gelegen tussen de Leysloot en de Kwelsloot, aan wat de architect/bouwmaatschappij 'het goudrandje' van Leyhof noemt, liggen 30 luxe rietendakenvilla's (Inbo architecten, Woudenberg). In de architectonische toelichting wordt met gevoel voor romantiek gesproken over 'waterwonen':

De locatie aan de Leysloot wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van water. Zowel aan de voor- als aan de achterzijde bevindt zich een natuurlijke waterpartij met groene, zachte oevers en wuivende rietkragen. De sfeer van het 'waterwonen' wordt nog versterkt doordat de woningen uitsluitend over bruggen bereikbaar zijn. De strakke gevelindeling met grote hoekramen en het royaal overstekende rieten dak geven de woningen een eigentijds karakter. U gaat halverwege de Brugwacht rechts de Sluiswacht in en loopt de Griekse gevels van het Kwadrant tegemoet.

Het Kwadrant (Poortwacht)

Het in oud-Griekse bouwstijl opgetrokken Kwadrant heeft Poortwacht als straatnaam gekregen. Het bestaat uit wooneenheden met namen als Athene, Zeus, Hera, Ouranos, Gaia, Apollo, Chaos en Rhea. Het imposante Kwadrant herbergt een grote verscheidenheid aan woningvormen en geeft met zijn lichte kleur, zijn statige zuilen en kroonlijsten de binnenring een Zuideuropese aanblik.

De overzijde van de Poortwacht, die Torenwacht heet, is een van de vier 'muren' van de Burg, de centrale bebouwing die de wijk Leyhof zijn identiteit geeft. De rode bakstenen Burg heeft inderdaad de vorm van een middeleeuwse burcht, met op de vier hoeken imposante appartementstorens.

de Burg (Torenwacht) en Arena (Burchtplein)

De architect, Frans van de Seyp van bouwontwerpgroep Kokon uit Rotterdam, schrijft over het ontwerp:

Met de bouw van 'de Arena' en 'de Burg' wordt de toon gezet voor de nieuwe wijk Leyhof te Leiderdorp. Burg en Arena vormen het hart van Leyhof. De Arena, gelegen binnen de Burg, is een herinnering aan de oude Romeinse arena's die door de eeuwen heen werden omgebouwd tot woningen. Een voorbeeld hiervan is het marktplein van de Toscaanse stad Lucca. De Arena in Leyhof is door het voorbeeld in Lucca geïnspireerd. De strakke ovale vorm van het plein contrasteert met de gevarieerde vormgeving van de woningen rondom. De woningen lijken ontstaan uit overblijfselen van oudere bouwwerken.

De Burg, bestaande uit 78 eengezinswoningen, omvat en beschut de Arena. Vier doorgangen in de Burg, geflankeerd door torens, geven toegang tot de Arena.

De vier hoektorens van de Burg stutten en steunen het totaal. Het hart van Leyhof wordt erdoor gemarkeerd. Tussen de hoektorens liggen de woningen van plan/project 'de Burg'. De hoge puien geven de huizen hun statige allure.

De architectuur van de Burg is imposant door de verticale geleiding. De zachtrode kleur van de baksteen en de veelkleurige pannendaken versterken het idee van een vesting.

U steekt de straat over. In de poort naar het Burchtplein valt het strakke kunstwerk op dat het verband vormt tussen de poorttorens. De figuur van deze verlichtingsarmatuur ziet u terug in de hekjes van de Franse balkons aan weerszijde van de poort. Aanvankelijk stond in het midden van dit figuur een 'antenne' of 'spies', die boven de daken uitstak. In de uiteindelijke vorm is deze spies niet teruggekomen.

Binnenhof of Stiltehof (binnenplaats Burchtplein, Arena)

Loopt u de poort door dan komt u uit op wat in de plannen het 'binnenhof' of 'stiltehof' wordt genoemd. Veertig woningen eveneens ontworpen door Kokon en door ACL, Leiderdorp gebouwd, vormen de Arena, een plaats die vrij is van gemotoriseerd verkeer en die zich gemakkelijk met een plek als het begijnhof in de Amsterdamse binnenstad laat vergelijken. Ietwat vervreemdend staat in en om het midden van het hof, op de plaats waar normaal gesproken een dikke eik staat of een vredige vijver met plantsoen ligt, een zonnewijzerinstallatie: de Gnomon.

De Gnomon (binnenplaats Burchtplein)

Gnomon, zegt Van Dale woordenboek, is een verticale stang waarvan de schaduw op een plat vlak valt om de hoogte van de zon te bepalen. Het is de Latijnse benaming voor zonnewijzer, figuurlijk 'richtsnoer'. Nicolas Dings, de kunstenaar die de Gnomon op het Burchtplein ontwierp, heeft in een hardstenen plaat een dubbele ellips gebeiteld, een archetypisch symbool dat gebruikt wordt voor het aangeven van tijden of seizoenen. Via de slagschaduw van de horizontale 'handvatten' aan de zuil worden de vier seizoenen aangegeven: zomer, winter, lente en herfst.

Met het plaatsen van het kunstwerk op het Burchtplein werd aangesloten bij de visie van de architect op wat hij het "Stille Hof" noemde. Al in een vroeg stadium stelde hij voor om midden in de binnenruimte een object te plaatsen, waaromheen een cirkelvormige vloer of vlakte zou kunnen worden gemaakt; een kunstwerk, een boom, een bron, een vijver, in ieder geval een verwijzing naar de aarde, de lucht, de kosmos; naar cultuur én natuur.

Dings schrijft: Echte gesloten pleinen zijn in Nederland zeldzaam. Om de geslotenheid van het binnenhof te respecteren en intact te houden én vanwege de betrekkelijke omvang van de arena is een liggende, horizontale sculptuur gemaakt. De sculptuur bestaat uit een hardstenen gepolijst podium dat ook daadwerkelijk gebruikt kan worden voor bijvoorbeeld muziekkuitvoeringen. Het podium staat enigszins uit het midden van het plein, zodanig dat de zuil, als de axis mundi, exact het midden van het plein aangeeft.

Op de zuil is een bronzen figuur aangebracht die naar het noorden wijst en die daarmee de niet exacte noord-zuid-ligging van de arena 'corrigeert'

De 'waterput' naast de naald op het podium doet overdag dienst als zonnwijzer. In de rand is een tijdschaal gegraveerd waarlangs de zuil de tijd aangeeft. Het water in de put is vervangen door een lichtbron die 's avonds een zacht blauw licht uitstraalt dat bij wijze van spreken de sterrenhemel reflecteert. Aan de zuidzijde wordt het werk gecompleteerd met een buste van de maangodin die verwijst naar de maan die op het andere halfrond schijnt als de zon hier op zijn hoogst staat.

Hier eindigt de wandeltocht. Mocht u de cirkel rond willen maken, loopt u dan de poort achter de buste door, steekt u de weg recht over en loopt u achter het Poortgebouw langs. De vele gezichten van het MIN2-ontwerp krijgen vooral aan deze zijde kleur. U werpt een blik op de ommuurde speelruimtes van de kinderopvang en loopt omhoog naar het fietspad. Daar langs de Dwarswating werd midden jaren 90 het begin gemaakt met de plannen voor wat de laatste wijk van Leiderdorp zou worden.